

ДУХОВНІСТЬ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВИЖИВАННЯ

Гурлева Т. С.

*Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
t.s.gurleva@gmail.com*

Сучасні реалії – часи політичної, військової, соціальної, економічної, ціннісно-сислової кризи – загострили потребу суспільства у збереженні духовності, піднятті на новий щабель вищих людських цінностей і смислів, у процесі реалізації яких людина відчуває себе суб'єктом життя, прагне самовиховання і

самовдосконалення, докладає сил до становлення цілісності і гармонійності власної особистості. Перед громадянином стоїть завдання: фізично, матеріально, духовно «виживаючи» в кризових ситуаціях життєдіяльності, розвиватися як особистість, як Людина у найвисокішому значенні цього слова.

Мета дослідження – теоретично довести значення духовності, наявності високих життєвих смислів у розвитку особистості в складних життєвих обставинах.

«Сучасна людина, – наголошує Т.Г.Тюріна, – повинна усвідомлювати, як важливо для неї розвивати і зміцнювати власну духовність, яка має стратегічне надзначення у процесі її виживання і подальшої еволюції [5, с. 293]. У свою чергу, це потребує зовнішніх сприятливих умов, в саме – гуманізації освітнього простору у цілому, яка заснована, зазначає Г.П.Бутенко, «на потребах особистості, бажаннях дитини, розкритті внутрішніх сил та потужностей, що призводить до ключового моменту – самореалізації особистості, з її власною індивідуальністю, та розкриттю неповторності у творчих пошуках та мисленні [1, с. 362].

Становлення себе цілісним індивідом або «шлях індивідуації», зауважує З.С.Карпенко, – «важкий і тернистий, бо пролягає через виснажливі духовні пошуки, пов'язані з ризиком втратити себе, страхом відкрито глянути правді у вічі, боязню перемін і приреченістю на моральні компроміси. Висока ціна істини!». Але, упевнена вчена, – «людині не дано іншого шляху. Її сходження на вершини Духу споріднене із сходженням Христа на Голгофу. Щоразу «вмираючи» (проявляючи потужні вольові зусилля, переломлюючи обставини тощо), людина відроджується у новій якості, готова до подальшого подвижництва. Звісно, не всі люди виявляють таку послідовну волю до самоактуалізації (максимально повної реалізації своїх задатків). У більшості дуже міцні «інерційні механізми» — намагання відтворювати уже апробоване, рухатися по колу, а не по спіралі, їх успіхи минуці», духовний поступ відносний». Психолог дає розуміння значущості творчості, життєвої активності творчих особистостей, тих, «що насмілилися на власну духовну еволюцію, знаючи, що попереду їх чекає не переможний дзвін литавр, а кропітка праця самоподолання, виходу за межі власного «я», неминучі духовні кризи, гіркий досвід помилок і безкомпромісні висновки із життєвих уроків» [3, с. 384-385].

Антиподом поняття «духовність», її протилежністю є бездуховність, бездушність, безсердечність. Бездуховність – це відчуження людини від Бога, від своєї внутрішньої духовної сутності, від істинних духовних цінностей (Добра, Любові, Милосердя, Правди), егоцентрична спрямованість, нездатність

опиратися негативним впливам, домінування в житті людини матеріальних цінностей і фізіологічних потреб, спрямованих на задоволення лише своїх «тваринних програм» тощо. Поняття «бездуховність» тісно взаємопов'язане з усім антилюдяним в людині, з відсутністю у людини зв'язків зі своєю Духовною Вітчизною, з невірою в Бога, з порожнечою власної душі, відсутністю усього «святого і непорушного» [5, с. 293-295].

Для сучасної людини є вельми актуальним питання пошуку і відкриття смислу життя та гармонізації свого існування.

Смислова сфера – особливим чином організована динамічна ієрархічна структура або сукупність смислових структур і зв'язків між ними, що забезпечують смислову регуляцію життєдіяльності суб'єкта і цілісність особистості. У процесі особистісного розвитку і вдосконалення людини, підвищення якості її життя провідна роль належить «вищим», «високим», «найголовнішим», «замежовим», «екзистенційним» смислам. Наявність такого смислу, або таких, за нашим визначенням, «високих смислів» (або «духовного смислового ядра») як Любов, Совість, Гідність, Честь, Відповідальність, Творчість та ін. – ознака того, що людина є особистістю, яка здатна до постійного саморозвитку і самотворення, пошуку нових граней власного існування [2].

У самопізнанні, розкритті людиною себе вбачав смисл буття Г. Сковорода «У цьому поверненні до основ свого існування, – розкриває бачення філософа М. В. Савчин, – реалізуються стратегія людського життя, внутрішній світ людини, стимулюються «сердечні веселощі», породжується «душевна міць». Воно є підставою для спокою думки, формування справжнього серця, оживотворення душі. Головною метою життя Г. Сковорода вважав пізнання Бога, який через людину бачить себе самого» [4].

Особистість потребує віднайдення для себе тих смислів, які вона може втілити у реальність, забезпечивши розвиток себе як біологічної, соціальної і духовної істоти, досягати гармонії всередині себе і у зовнішньому світі. Під «гармонією життєвих смислів» особистості ми розуміємо таке співвідношення частин смислової сфери, яке характеризує внутрішньо несуперечливий, враховуючи імовірні «смислові дисгармонії», існування життєвих смислів людини на певному етапі її становлення як тілесної, соціальної, духовної істоти. Високі, сутнісні, духовні смисли забезпечують гармонію смислової сфери особистості, надають їй рівноваги, впорядковують і скеровують потреби людини, забезпечують висхідний вектор їх розвитку, «проливаючи світло» на всі інші прояви життєдіяльності особистості як суб'єкта [2, с. 74].

Гармонія особистості – це неперервний процес становлення, який відбувається через внутрішні суперечності, а також

протиріччя з навколишнім середовищем, які поглиблюють або згладжують певні структурні дисгармонії. Згадаймо міркування В. А. Петровського стосовно того, що «гармонія смислів... є не більш ніж чудова казка» [цит. за 2, с. 73]. Можна говорити про те, що гармонійна особистість це, за великим рахунком, – ідеал, але до нього варто прагнути, приводячи своє життя, свої дії у відповідність до власних принципів і переконань, високих буттєвих, сутнісних смислів.

Духовна особистість здатна змінювати і навколишній світ на краще, олюднювати, одухотворяти його, піднімати на більш високий рівень розвитку. Так, Т. Г. Тюріна пише: «Будучи активною складовою Єдиного Космоорганізму, людина через свій духовно-моральний стан впливає і на усю Систему у цілому – на усі рівні буття: на стан нашої планети, її біосфери і ноосфери, визначає духовно-моральний рівень еволюції людства, суспільства, цивілізації і, навпаки, оскільки вони тісно взаємопов'язані і взаємозалежні між собою... Лише високий духовний рівень людини, її повна відкритість усьому світу, – підкреслює вчена, – утворює життєтворчу єдність людини зі світом, що сприяє їх гармонійній та адекватній інформаційно-енергетичній взаємодії» [5, с. 287-289].

Отже, духовність є тією необхідною умовою, життєдайною, енергетичною силою, яка сприяє не тільки виживанню людини в екстремальних, кризових, нерідко нелюдських обставинах життя, а й збереженню власної людяності, духовності, здатності до подальшого особистісного розвитку і самовдосконалення. В найскладніших умовах і ситуаціях (революції, війни, екологічні катастрофи, втрати, горе тощо) особистість, яка орієнтована на високість у намірах, поведінці, досягненнях, отримує перемогу над труднощами, здатна конструктивно їх пережити, стати над кризою, бездушністю, зцілюючи і відроджуючи тим самим і своє оточення. Вже сама «піднесеність над злом» у будь-якому вигляді, стримування його, віра у перемогу над ним, свідчить про високу духовність особистості, яка здійснилась.

Література:

1. Бутенко Г. Гуманізація освітнього простору як стимул до самореалізації особистості / Ганна Бутенко // «Освіта регіону»: № 2. 2011. – С. 359–362.
2. Гурлева Т.С. Дослідження поняття «гармонія» в аспекті життєвих смислів особистості / Т.С. Гурлева // Психологічний часопис. 6 (16). – 2018. – С. 67–81. – Електронний ресурс: <http://lib.iitta.gov.ua/711369/>
3. Карпенко З.С. Аксіологічна психологія особистості: монографія / З.С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
4. Савчин М.В. Вікова психологія / М.В. Савчин, Л.П. Василенко // Вікова психологія: Навчальний посібник. - К.: Академвидав, 2011. - 368 с.
5. Тюріна Т.Г. Бездуховність як чинник саморуйнування людини і суспільства (у контексті інформаційно-енергетичної парадигми) / Т.Г. Тюріна //

Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць / За матеріалами VIII Міжнародн. наук.-практ. конференції «Формування духовної безпеки особистості в умовах сьогодення: виклики і проблеми» (24 травня 2017 року, м. Київ) ; Ч.1 / Гол. редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 3 (78). – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля , 2017. – С. 287-299.

УДК: 159.938

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МЕНЕДЖЕРІВ КОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Дзвоник Г. П.

*Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
dzvonik_galina@mail.ru*

На сучасному етапі розвитку країни відбуваються динамічні структурні зміни у соціально-професійній сфері та фактично в усіх секторах економіки. Головними чинниками виступають економічні трансформації та духовно-моральний стан суспільства. Значної актуальності набуває проблема пошуку активізації управлінського потенціалу певної організації та оптимізації діяльності бізнес-процесів, які багато в чому визначаються професіоналізмом та життєстійкістю менеджера організації. Увага багатьох науковців зосереджена на питаннях підвищення ефективності професійної адаптації та пошуку нових факторів, які позитивно впливають на протікання процесу професійної діяльності та життєстійкість менеджерів різного віку та досвіду.

Варто зауважити, що огляд наукових досліджень у контексті проблеми, показав, що ряд чинників професійної адаптації, а саме: стресостійкість, здатність до саморегуляції, саморефлексії, вміння володіти собою, рівень адаптаційного потенціалу, самооцінка, поведінкова регуляція, ціннісні орієнтації, мобілізаційний потенціал, здатність до ризику та ін., вчені відносять до показників життєстійкості особистості. Тому на рівні теоретичного осмислення проблеми професійної адаптації логічно припустити, що існує певний зв'язок між даним феноменом та життєстійкістю.

Таким чином, професійну адаптацію менеджерів комерційних організацій розрізняємо на такі рівні:

– *професійний* (адаптація проявляється через відчуття задоволеності собою та умовами праці);

– *соціально-психологічний* (характеризується ставленням до великих та малих групи колективу, ставленням до керівника, якістю відносин між колегами, задоволеністю собою на роботі та загальний рівень адаптації відноситься до проявів психофізіологічного рівня);

Редакційна колегія:

С.Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор (*голова редакційної колегії*); *М.І. Степаненко* – доктор філологічних наук, професор; *Н.В. Чепелева* – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор; *В.О. Моляко* – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор; *М.Л. Смульсон* – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор; *Л.М. Карамушка* – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; *О.М. Кокун* – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; *О.І. Бондарчук* – доктор психологічних наук, професор; *Л.З. Сердюк* – доктор психологічних наук, професор; *С.П. Яланська* – доктор психологічних наук, професор; *О.В. Бацилева* – доктор психологічних наук, професор; *Л.В. Засєкіна* – доктор психологічних наук, професор; *І.М. Біла* – доктор психологічних наук, професор; *Р.В. Каламаж* – доктор психологічних наук, професор; *В.Ф. Моргул* – кандидат психологічних наук, професор; *М.Т. Дригус* – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник; *І.В. Яворська-Ветрова* – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник; *Н.І. Мусяка* – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник; *Н.М. Атаманчук* – кандидат психологічних наук, доцент; *Т.М. Дзюба* – кандидат психологічних наук, доцент; *І.М. Коренева* – кандидат педагогічних наук, доцент (*члени редакційної колегії*).

Рецензенти:

Бацилева Ольга Валеріївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця);

Льченко Олена Юріївна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи: зб. наук. матеріалів IV Міжнарод. наук.-практ. конф. до 105-річчя Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка і 100-річчя фізико-математичного факультету (22 травня 2019 р., м. Полтава). – Полтава : Шевченко Р. В., 2019. – 209 с.

У збірнику наукових матеріалів представлені праці науковців України, в яких висвітлюються найбільш актуальні науково-прикладні проблеми психологічної науки в системі освіти. Основний акцент зроблено на розкритті психологічних аспектів таких напрямів психологічного знання як: проблеми особистості та міжособистісних взаємин в освітньому просторі; психолого-педагогічні засади реформування системи підготовки фахівців у закладах вищої освіти в умовах євроінтеграції; психологія розвитку творчих компетентностей учнівської та студентської молоді; особливості збереження психологічного здоров'я людини; розвиток екопсихологічних знань молоді як механізм гармонізації культурно-освітнього простору; психолого-педагогічна допомога особистості в ситуаціях життєвих змін.

Збірник адресований викладачам психології закладів вищої освіти, аспірантам, студентам, працівникам у галузі практичної психології, науковцям, психологам, іншим фахівцям, які цікавляться сучасним станом розвитку психологічної науки.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

УДК 159.923.2 (062)

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(протокол № 11 від 25 квітня 2019 року)*